

“Fizikte Kriz”, Felsefede ve Politikada Kriz

Editörün Notu: Devrimin önderi ve *Yeni Komünizm*’in yazarı Bob Avakian’ın aşağıdaki makalesi 12 Nisan 2009 tarihinde revcom.us web sitesinde yayınlanmıştır. Türkçe çevirisini okurlarımıza aktarıyoruz.

Kaynak için bkz: [“Crises in Physics,” Crises in Philosophy and Politics \(revcom.us\)](http://revcom.us)

Yazarın Notu: Bu metin, 2008’de bir grup parti üyesine yaptığım “Geleceğin Bir Öncüsü Olarak Dünyaya Çıkmak” (Out Into The World – As a Vanguard of the Future) başlıklı konuşmanın bazı bölümleri üzerine çalışılmış halidir. Basım süresinde, eleştirileri, soruları ve önerileriyle yazıya katkıda bulunanlara teşekkürü bir borç bilirim. Özellikle de, “Evrin Bilimi ve Yaratılış Miti – Neyin Gerçek ve Neden Önemli Olduğunu Bilmek” (The Science of Evolution and the Myth of Creationism—Knowing What’s Real and Why It Matters) kitabının yazarı Ardea Skybreak’a bu sürece katkılarından dolayı özel teşekkürlerimi sunmak istiyorum.

100 yıl önce, Lenin’in zamanında şiddetli bir şekilde kendisini gösteren bir olgu şimdi yeniden baş gösteriyor gibi görünüyor. Kast ettiğim şey, “fizikte kriz” ve felsefenin krizi olarak adlandırılabilir bir durum. Bu krizlere onların politik sonuçları da dahildir. Mesela fizikte yeni araştırma, keşif ve teorilerin felsefi yansımaları ve devrimci mücadeleye etkileri vardır. Devrimci mücadeleye etkileri anlamında özellikle komünist hareketin içinde Marksist olanlarla revizyonist olanlar arasında devam eden mücadelenin üzerinde durmak istiyorum. Revizyonizmden kastım, komünizmin adı korunarak komünizmin devrimci bakış açısı ve amaçlarının ortadan kaldırılacak şekilde revizyona tabi tutulmasıdır. Çok sayıda kişinin “Devrim Yapmak ve İnsanlığı Kurtarmak” kitabını okuyarak, özellikle de 1. bölümde [1] şunlarla ilgili itirazlarda bulunduğunu not etmesinde fayda var:

“Marksizm’de şüphesiz yanlışlanabilir şeyler vardır; diyalektik materyalizm örneğine bakalım. Dünya, hareket halindeki maddeden başka bir şeyden yapılmış olsaydı -ve eğer bu kanıtlanabilseydi- Marksizm temellerinde, özünde ve çekirdeğinde yanlışlanırdı, böylece hatalı olduğu kanıtlanırdı. Evet, bütün gerçeklik maddeden oluşur. Öte yandan eğer bazı maddelerin değişmediği ve iç çelişki, hareket ve gelişme barındırmadıkları kanıtlanabilseydi, bu da diyalektik materyalizmin çürütülmesi anlamına gelirdi. Ancak bunların hiçbirisi kanıtlanmış değildir.” [2]

Burada atıfta bulunduğum itirazlar, en azından bir bölümü, güncel bazı buluş ve tartışmalardan kaynaklanıyor gibi görünüyor. Bu buluş ve tartışmalar özellikle fizikte baş gösteriyor. Bu itirazlar, komünist devrimin birinci aşamasının yenilgisi (on yıllar önce Çin’de meydana gelen revizyonist karşı-devrim ve onu takip eden kapitalist restorasyonlar sonucunda yenilgisi) ve komünist hareketin süregiden güçlükleri [3] temelinde boy verirken, fizik konusundaki meseleler ve onların felsefi (dünya görüşü ve metodolojisi anlamında) suretleri, geniş anlamdaki politik yansımaları kadar kendi başlarına da ele alınmalıdır. Bu politik yansımalara, özellikle Marksizm ve revizyonizm arasındaki mücadele de dahildir.

Gerçeklik hareket halinde maddelerden oluşmamış olsaydı, bu anlamda gerçekliğin bazı parçalarının, yani gerçekte var olanların, maddeden oluşmamış olduğu gösterilebilse ya da en azından değişime uğramayan bazı şeyler olduğu kanıtlanabilseydi, aynı şekilde en azından bazı şeylerde kendisini gösteren değişimlerin maddenin kendi hareketi ve çelişkilerinden kaynaklanmadığına ilişkin ortaya kanıtlar konulabilseydi, o zaman bu durum diğer şeylerin yanı sıra, doğaüstü varlıkların (tanrıların ya da Tanrı’nın) varlığına kapı açabilirdi. Burada doğaüstü varlıklardan kasıt, evrenin kontrolünü elinde bulunduran ya da en azından şeyleri meydana getiren, şeylere onları harekete geçiren ilk itkiyi veren

“yaratıcı” ve “ilk hareket ettirici” varlıklardır. Bunun dolayimleri sadece felsefi olarak değil sosyal ve politik açıdan da muazzam olurdu.

Tamam, izin verin en başından söyleyeyim: ben burada hiçbir şekilde (uygulamalı ya da teorik) fizik uzmanlığı taslamıyorum, fakat konuşma konusunda kendime güvendiğim bazı temel gerçeklikler, görüş açıları ve metotlar var. Bu konularda gerçekte ısrarcıyım.

“Devrim Yapmak ve İnsanlığı Kurtarmak” çalışmama gelen yanıtlardan en az bir tanesi, bütün gerçekliğin aslında hareket halinde maddeden oluştuğunu söylemenin doğru olmadığına yönelikti. Uzay ve zamanın gerçekliğin bir parçası olduğunu, fakat madde olup olmadıklarının özellikle de hareket halinde madde olup olmadıklarının tartışmalı olduğunu savunarak, “uzay ve zaman” örneğine atıfta bulunuyorlardı.

Öncelikle, Einstein’ın ve diğerlerin çalışmalarının da gösterdiği üzere, uzay ve zaman mutlak değil göreceli şeylerdir. Bunlar esasında hareket halinde maddenin özellikleridir. Bu söylenebilir. Fakat hareket halindeki maddenin dışında -ondan farklı olarak- hiçbir koşulda herhangi bir şey mevcut değildir.

Yine de, “Yapmak ve Kurtarmak” içinde yukarıdaki paragrafa dair sıklıkla tartışma konusu yapılan -ve eleştiri yöneltilen- şey, maddenin tüm formlarının değiştiği, tümünün içsel çelişkiler barındırdıklarına, hareket ve gelişme ihtiva ettiklerine atıfta bulunan son cümleyle ilgilidir. Bu itirazlar en azından belli bir düzeye kadar hareket, değişim ve gelişmeyle ne kast edildiği konusunda hatalı ya da mekanik bir anlayışa dayanmaktadır (ya da bunla ilgilidir). Bu anlayış, özellikle i çelişkinin anlamı konusunda mekanik ve yanlıştır. Bir şeyin i çelişkisi olduğunu söylemek, onun “sonsuz kez bölünebilir” olduğunu söylemekle aynı şey değildir. “Sonsuz kez bölünebilirden” kasıt, bir şeyin sonu gelmeyecek şekilde daha küçük parçalara bölünmesidir.

Bir zamanlar atomun maddenin olası en küçük parçası olduğu, onun hiçbir zaman daha küçük parçalara ayrılamayacağı düşünülüyordu. Fakat atomun aslında atomaltı parçacıklarından oluştuğu ortaya çıktı. Bu atomaltı parçacıkları, etrafı negatif yüklü elektronlarca sarılı yoğun bir çekirdeğe sahip. Çekirdeğin kendisi de zaten pozitif yüklü protonlarla nötronlardan oluşuyor. Özcesi atom, daha önce parçalanmaz olduğu düşünülen, ama daha sonra parçalanabilir olduğu ortaya çıkan şeylere iyi bir örnektir.

Aslında, felsefede ve “fizikte krize” yol açan en temel faktörlerden biri; atomun, maddenin olası en küçük bileşkesi olmadığıнын, gerçekte kendisinin de daha küçük parçacıklardan oluştuğunun keşfidir. Felsefede bu durum, felsefi idealizmin büyüyen korolarıyla karakterize olmuştur. Bunlar “maddenin ortadan kaybolduğunu” iddia etmektedirler. Oysa gerçekte olan şey, maddenin daha önce bilinmeyen çeşitli hallerinin keşfidir. Felsefede ve fizikte bu krizlere Lenin zamanında ortaya çıkan sosyalist-komünist hareketin krizi eşlik etmektedir. Sosyalist-komünist hareketin krizi -hepsi olmasa bile birçok eski Marksist’in revizyonizme demir atması durumu- bu krizlerden bağımsız değildir. Sosyalist-komünist hareketin krizi, özellikle hareketin 1905 devrimiyle ağır bir yenilgi aldığı Rusya’da çok şiddetli yaşanmıştır. Lenin bu sebeplerden kaynaklı hatalı düşünüş biçimlerine ve onlara bağlı imtiyazlık ve bozgunculuğa karşı hem felsefi hem de politik alanda aktif bir mücadele yürütmek gerektiğini fark etmiş ve bu temelde davranmıştır. “Materyalizm ve Ampriyokritisizm” çalışması da bu mücadelede güçlü ve etkin bir silah olarak ortaya çıkmıştır. Bu mücadele, daha sonra doğrulandığı üzere, 1917’de Rusya’da yeni sosyalist cumhuriyetin kuruluşunun önünü açan devrimin başarısına önemli bir ideolojik ve politik zemin teşkil etmiştir.

Yine de, atomun daha küçük parçacıklardan oluştuğunun keşfi, maddenin her bileşkesinin zorunlu olarak öyle ya da böyle tekrar tekrar sonsuza kadar küçük parçacıklara bölüneceği

sonucunu getirmemiştir. Durumun böyle olup olmaması, tüm bu şeylerin içsel çelişkiler barındırıp barındırmadıklarıyla aynı şey değildir. Böylesi bir bölümlenmenin (yani tekrar terar daha küçük parçalara ayırmanın) gelecekte şimdi tespit edilen (ya da diğer keşiflerden çıkarsanan) en küçük parçacıklara da uygulanabileceğin ortaya çıkarılması kuşkusuz ihtimal dahilindedir. Yani, bu gibi parçacıkların daha küçük parçalardan oluştuğu gelecekte ortaya çıkarılabilir vs. Ama tüm maddelerin içsel çelişkiler barındırdıklarına bilmek için böylesi keşiflerin (giderek daha küçük parçacıklara ya da bileşenlere bölünerek) illa sonsuz bir süreç meydana getirmeleri gerekmiyor.

Meselenin bir yönünü ele alırsak: Belli bir maddenin -hareket halindeki- bölümlenmesinin belirli bir aşamasında ortaya çıkabilecek şey o maddenin başka bir şeye, mesela bir çeşit enerjiye dönüşmesidir (ki bu da maddenin bir biçimidir). Fakat bu bile, maddenin belli bir formunun (ya da formlarının) içsel çelişkilerinin -ve tüm gerçekliğin hareket halinde maddeden oluştuğunun- bir dışavurumudur.

Bir kez daha, içsel çelişkilerin varlığı illa bir şeyin sonsuz şekilde “bölünebilmesini” getirmez. Burada “bölünebilmekten” kasıt, o şeyin daha küçük parçalara ayrılması durumudur. Bunu tekrar etmemin sebebi bunun çok önemli olması ve bazı insanların mekanik bir şekilde düşünmelerinden kaynaklı buna takılıp kalmalarıdır. Bu daha küçük parçalara bölümleme, her günkü nesnelerden alıştığımız üzere (örneğin, bir elma ya da kurabiyeyi pratik limitlerine erişene kadar tekrar tekrar ikiye bölmek) sonsuza gitmek zorunda değil.

İçsel “yapıyla” içsel çelişki arasında fark vardır. Ve bu fark önemsiz değildir. Bazı parçalar, mesela, algılanabilir bir içsel “yapıya”, en azından bizim düşünmeye alıştığımız şekilde (yine her günkü nesnelerden anlam çıkaracak şekilde) bir yapıya sahip olmayabilir. Fakat bu onların içsel çelişkiler barındırmadıkları ya da hareket ve değişim ihtiva etmedikleri, bunları deneyimlemedikleri anlamına gelmez. Atomaltı

elektronlarına bakın. Anladığım kadarıyla bunlar birer içsel yapıya sahip değiller, yine de değişimin dinamik bileşkeleriler. Manyetik alanlar oluşturma ya da saptırma, enerji fotonlarını emme ve yayma, nükleer yörüngelerini değiştirme ve başka atomların elektronlarıyla yer değiştirerek kararsız hallere girme gücüne sahipler. Sonuncusu, kimyasal bağların oluşmasının da temelidir. Üstelik bu elektronlar kendilerinin anti-parçacıkları olan pozitronlarla çarpışmalarda yok da edilebilirler. Hiç şüphe yok ki, elektronlar, hareket halindeki maddenin çok dinamik bileşenleridir!

Bilinen en küçük parçacık bile hareket halindeki maddenin özelliklerine sahiptir. Mesela, ışık fotonlarının en iyi şekilde hem bir parçacık hem de bir dalga olarak anlaşılabileceği söyleniyor. Anladığım kadarıyla, fizikte epey tartışmalı bir konu olan “sicim teorisi,” sicim üzerinde farklı biçim ve dalgalarda titreşen parçacıkların, tüm maddelerin temel özelliği olduğunu ileri sürmektedir. **Bu teorinin eninde sonunda geçerlilik kazanıp kazanmayacağından bağımsız olarak, mesele modern fizikte her yeni keşfin ve teorik önermenin bizim anladığımız şekilde diyalektik materyalizmin altını oyacak ya da onu çürütecek biçimde bir şey ortaya çıkaramamasıdır. Anladığımız ya da anlamamız gereken anlamda diyalektik materyalizm, öyle ya da böyle tüm varoluşun hareket halinde maddeden oluştuğunu ve evet tüm maddelerin içsel çelişkiler barındırdıkları ve bunlarla karakterize olduklarını savunmaktadır.** Bunla bağlantılı olan, Mao’nun “Çelişki Üzerine” yazısında bahsettiği ilkedir. Yani, bir bağlamda tikel olanın bir başka bağlamda evrensel olmasıdır (tabii tersi de aynı şekilde geçerlidir). Bunun sebebi şeylerin çok çeşitli sayıda ve birbiriyle karşılıklı olarak bağlantılı olmalarıdır. Bildiğiniz gibi, daha önce de aynı mesele ile ilgili konuşurken, bunları farklı biçimlerde - günlük yaşamdan ya da askeri alandan faydalı kavramsal soyutlamalar şeklinde- örneklemiştim. Mesela, savaşı bir bütün olarak ele aldığınızda o evrenseldir. Bu savaş durumunun

parçası olan somut herhangi bir sefer ise tikelidir. Tersten, bu ve benzeri her türlü sefer de, bu bağlamdan bakıldığında sürece evrensel olabilir. Zira böyle bir bağlamda her spesifik askeri çatışma tikel halini almakta ve benzeri. Bu ve benzeri birçok örnek var. Aslında, bu her olgu için de geçerlidir. Kitap okurken mesela, kitap bir bütün olarak evrenseldir, ama belirli bir bölümünü okuyorsanız, bu bölüm de pekala evrenselleşebilir. Evrensel tikel ilişkisi oyun değildir. Aslında gerçekliğin varoluşu böyledir. Gerçekliğin farklı “parçaları” birbirine karşılıklı olarak (ve içsel, yani başka bir düzeyde içten olarak) bağlıdır.

Bunun neyi kapsadığını anlamak önemlidir. Evrenselle tikel arasındaki diyalektik ilişki ve bunun kendisi göstereceği farklı düzeyler, maddenin sadece belirli ve farklı formlarının (ya da maddi düzeylerinin) birbirine yalnızca “dışsal” ve birbirinden tamamen “ayrı” “karşılıklı etkileşimleri” olarak ele alınamaz. Hayır, (hareket halindeki) maddenin her çeşit formu ve düzeyleri böylesi ayrı varoluşlara ve kimliklere sahiptir. Bunların bazısı onlara karakteristik özelliklerini verirken bazısı içsel tutarlılıklarını oluşturur. Ama bu varoluş ve kimlikler aynı zamanda mutlak ve nihai değil görecelidir.

Buna göre, maddenin belirli bir formu sadece farklı bir maddenin formuyla “karşılıklı etkileşime” değil, aynı zamanda o farklı maddenin formuyla başka bir düzeyde başkaca bir maddenin oluşumuna girebilir ve bu şekilde bir entegrasyon geçirebilir. Bir kez daha, maddenin bu farklı form ve düzeylerin her biri görelî olarak kendi ayrı varoluşuna ve kimliğine sahiptir. Bunu kavramsal şekilde ifade edersek: “a” yani maddenin belirli bir formu, “b” ile, yani “a”dan görece farklı bir başka maddenin formuyla, başka düzeyde bir maddenin oluşumunu sağlayacak şekilde “c”de entegre olurken, “a” ve “b” aynı zamanda “karşılıklı etkileşime” girerler. Daha somut olması için, bir insan bedeni hücrelerini düşünelim. Böylesi bir hücre kendi özgü bir varoluşa ve kimliğe sahiptir. Bu kimlik

(burada da bahsedildiği üzere) kuşkusuz göreceli ve çelişkilerle karakterizedir. Çelişkiler bu bağlam ya da düzeye içseldir. Ama bu hücre aynı zamanda bedenin belli bir organı içinde (akciğer, karaciğer, kalp vb.) varlığını sürdürür ve onun bir parçasını oluşturur. Tersinden de, bu organ bir bütün olarak bedenin içinde var olur ve onun bir parçasını oluşturur. Bu şeylerin (ya da maddenin belirli form ve düzeylerinin) ayrıksı varoluşları ve göreceli kimlikleri bir kez daha gerçek ama aynı zamanda görecelidir. Aralarında mutlak bir ayrım yoktur. Bunlar sadece kendi aralarında “karşılıklı etkileşime girmezler,” aynı zamanda daha büyük bir bütünün (ya evrenselin) parçaları olarak başka düzeylerde de birbirine entegre olurlar. Bu entegrasyonun kendisi de daha evrensel başka bir entegrasyonun parçası haline gelir. Bu böyle sürüp gider. Ama “maddenin belirli oluşumları” her düzeyde -ki bu da mutlak değil yalnızca görecelidir- o düzeye denk düşecek şekilde içsel çelişkiler içerir, içinde hareket ve değişim barındırır.

Bunu daha tam ve somut olarak kavramak için bir kez daha vurgulamakta yarar var: İçsel çelişki zorunlu olarak başka “bileşke ve parçaların” varoluşunu gerektirmez. Bu, bu anlama gelmez. Tam tersi, Ardea Skybreak’ın de ifade ettiği gibi, bu işlemde içsel çelişki şu şekilde daha iyi anlaşılır: “Bunlara değişim potansiyelini veren ve aslında bunun maddi zemin oluşturan şey kendi pürüzleridir. Burada kendi pürüzlerine, verili maddenin düzeyi de görelî kimliği ile birlikte dahildir.”

Skybreak bunun üzerinde ayrıca şu şekilde daha ayrıntılı olarak ele almaktadır: Maddenin belirli bir formu içinde kendisini gösterebilecek diğer çelişki(ler)den farklı olarak, burada şeyin göreceli bir kimlik sahibi olması anlamında (onu tanımlayacak ve değerlerinden ayrıştıracak şekilde) bir çelişki söz konusudur. Ve bu çelişkinin öyle ya da böyle bu şeyi bir başka “şey”den göreceli olarak ayrıştıracak şekilde bir “limiti” ve “çeperi” olmak durumundadır. Bu “sınır” ya da

“eper” yukarıda ifade edilen belirli “şeyin” bir parçası olsa da, aynı zamanda kendisi onunla, özellikle de onun “limiti” (“eperi” ya da “sınırı”) içinde yer alanlarla da çelişki içindedir. Skybreak’in kelimeleriyle ifade edecek olursak, “bu ‘eper’ ya da ‘sınırın’ kendisi, kendi içinde kendisine yetecek kadar görelî pürüz oluşturacakmış gibi görünmektedir. Bu pürüze biz pekala ‘içsel çelişki’ de diyebiliriz.”

Dahası, maddenin değişik düzeyleri (ve belirli formları) arasındaki ayrım, mutlak değil de yalnızca göreceli olduğundan, şüphesiz maddenin bu değişik düzeyleri (ve belirli formları) tersinden maddenin başka düzeyleri içinde de entegre olduğundan, o zaman her düzeyde o düzeye denk düşen ve maddenin o formunu karakterize eden içsel çelişkiyle birlikte orada maddenin başka düzeyleri (ve belirli formları) arasındaki ilişki(ler) anlamında da bir içsel çelişki söz konudur. Bir akciğer hücresi, aynı akciğerdeki bir başka hücreyle ve onun da farklı bir organın hücresiyle... Tüm bu organlar insan bedeni içine “entegre”dir. Yine de bunlar, aynı zamanda, görelî olarak kendilerine özgü oluşlara sahiptirler. Ve tüm bu ilişkiler çelişkilerle malüldür. Başka bir ifadeyle, gerçekte onlardan oluşmuşturlar.

Fizik alanına geri dönersek... Brian Greene’in “Evren’in Örgüsü”nde (*The Fabric of the Cosmos*) (s. 491) tanımladığı üzere, “uzay da, elektronlar gibi birbirinden farklı ama bölünemeyen parçalardan oluşuyor” ise o zaman bu, bu “parçaların” yalnızca birbiriyle karşılıklı etkileşime girdiklerini değil, aynı zamanda bu “parçaların” burada da bahsedildiği üzere, içsel çelişkiler barındırıp (hareket halindeki) maddenin başka düzeylerinde “birbirine entegre oldukları” gerçeğini değiştirmez. Elektronlar bile hareket halinde maddenin diğer formlarıyla etkileşime girer. Uzay bu yüzden “birbirinden ayrı,” ama “bölünmez” “parçalardan” oluşuyor olsa dahi -farklılıklar içerse de- aynı zamanda halen kesintisiz bir oluştur. Bu anlamda, elektronlar gibi, uzayın “parçaları” da, burada bahsettiğim üzere, içsel çelişki ve

hareket barındırabilirler.

Burada önemli olan bir diğer şey de hareketin tüm maddelerin varoluşunun bir biçimi olması ve hareketin bizzat kendisinin (Engels'in de vurguladığı gibi) çelişki barındırmasıdır. Bir başka ifadeyle, hareketin kendisi çelişkinin bir formu ya da isimleşmiş halidir. Ve açıkça görünüyor ki, maddenin tüm formları sadece onlarla (göreceli) "dışsal" ilişki içine giren diğer "şeyler"le (maddenin formlarıyla) değil, aynı zamanda kendi içsel uyumları (ya da göreceli kimlikleri) bakımından da hareket içermektedir.

Bu durum değişik türde maddelerin belirli koşullar altında geçirdiği değişim ve dönüşümle ne şekilde alakalıdır? Bu maddelere elbette elektronlar benzeri atomaltı parçacıkları da dahildir. Bir nesnenin ya da şeyin (maddenin bir formu olarak) belli koşullar altında, dışsal etkilere "maruz kalınca" değişime uğrayabileceği sabittir. Bu dışsal etki, burada daha öne de bahse konu olduğu gibi, görecelidir. Ben yine de Mao'nun "dışsal faktörler değişimin koşulu olabilir, ama değişimin temeli içsel faktörler, yani çelişkilerdir" derken esasında haklı olduğunu düşünüyorum. Yani, içsel faktör ya da çelişkiler, belirli bir şeyin değişimi potansiyeli anlamında belirleyicidir. Değişimi ortaya çıkaran, buna maddi zemin sağlayan şey, bu içsel faktör ve çelişkilerdir. Bunlar değişimin nasıl gerçekleşeceğini belirlerler. Değişim dışsal etkilere bağlı bir biçimde, bu içsel maddi temelle karşılıklı etkileşim içinde "ortaya çıkmış" olsa dahi bu böyledir.

İnsanların günlük yaşamlarından bir örnek vermek gerekirse, suyun buharlaşmasını bir düşünün. Buharlaşma dışsal bir etki (suyun ısıtılması) sonucu meydana gelir. Suyun buharlaşmasını sağlayan şey de bu dışsal etkidir. Fakat kaynatma sonucu suyun bu değişime uğrayabilmesini sağlayan şey suyun kendi içsel doğası ve çelişkileridir. İlkesel açıdan böyledir. Kaynatılınca suyun başka bir şeye değil de buhara dönüşmesini sağlayan şey budur. Tekrar ifade edecek olursam, ben Mao'nun bu temel ilke karmaşık olmasına rağmen bir bütün olarak madde

için geçerlidir derken esasında haklı olduğuna inanıyorum. Bu temel ilke, içsel faktör ya da çelişkileri değişimin koşulu; dışsal faktörleri ise vesilesi olarak ele almasıdır. Ve diğer şeylerin yana sıra bu komplike varoluş; bu temel ilkenin sadece bir maddenin başka bir maddenin tikel formu olarak var olmasından değil, aynı zamanda içsel ve dışsal ayrımının kendisinin de mutlak olmak bir yana göreceli olmasından kaynaklıdır. Bir bağlamda içsel olan başka bir bağlamda dışsal ya da tersi olabilir. Elbette, bu tikelliklerin her biri göreceli bir kimliğe sahiptir. Bazısının tikellikleri ise diğerlerinden başkadır.

Şimdi, maddeden oluşmayan bir şeyin var olduğu gösterilebilseydi, bu diyalektik materyalizmin temelden çürütülmesi anlamına gelirdi. Fakat gerçekte var olup maddeden oluşmayan bir şey bulunabilmiş değil. Ya da, eğer bir madde türünün içsel çelişkiler barındırmadığı ve hareket ve değişim içermediği gösterilebilseydi, o zaman bu komünizmin temel öğretilerinden birinin -ya da en azından bugün var olduğu ve bizim şimdi onu anladığımız şekliyle komünist teorinin-yanlışlanması anlamına gelecekti. Bu durumda, kararlılıkla bilimsel olma iddiasından olan tüm diğer insanlar gibi biz de bunla yüzleşmek ve bundan gerekli dersleri çıkarmak zorunda kalırdık. Bu dersler kuşkusuz araçsal da olmazdı. Yani, bizim algımıza uygun ve onun hizmetinde dersler olmazlardı. Fakat gerçek şu ki, böylesi bir kavram, yani içsel çelişkiler barındırmayan, hareket ve değişim içermeyen bir madde kavramı, ne ileri sürülebilmiş ne de bilimsel olarak geçerli ve doğru kılınabilmiştir.

Bir kez daha, gerçekliğe ilişkin bilimsel bakış açımız gösteriyor ki, tüm gerçeklik maddeden oluşmaktadır ve bu madde, öyle ya da böyle (bu da şu formunda) içsel çelişkiler barındırmakta, hareket ve değişim içermektedir.

Fizik (ve diğer bilim dalları) gerçekliğin doğası araştırmasında, “mikro” kadar “makro” düzeyde de derinleştikçe ve değişik düzlemlerde (“mikro” ve “makro”) maddenin

entegrasyonu bilgisini verebilecek doğru bir bilimsel kavramsallaştırma geliştirmeye çalıştıkça, “Devrim Yapmak ve İnsanlığı Kurtarmak” içinde ifade edildiği üzere:

“Marx ve Engels’in komünizmi bilimsel bir teori olarak formüle ettikleri zamandan bu yana 150 yıl geçti. Tüm bu zaman boyunca bizzat diyalektik materyalizm anlayışının kendisinde, doğal bilimlerde olduğu kadar soysal bilimler ve tarihte de yaşanan keşiflere bağlı olarak ve onlardan öğrenilecek şekilde kesintisiz bir zenginleşme yaşandı. Bu gelişmeler yalnızca gerçekliğin hareket halindeki maddeden oluştuğunu göstermedi, aynı zamanda bizim bu kavrayışımızı da derinleştirdi. Tabi bu gelişmeler, aynı zamanda maddenin belirli formlarını ve onun hareket yasalarının bazı yönlerini anlamamızda önümüze yeni güçlükler de çıkardı.”

Mesele, bilimsel teorilerde -ya da bu anlamda fizikte ve diğer alanlarda ileri sürülen hipotezlerde- süren keşif, ilerleme ve zenginleşmelerin, tüm gerçekliğin hareket halinde maddeden oluştuğu ve bu hareket halindeki maddenin içsel çelişkiler barındırdığı temel anlayışını nesnel olarak sorgulaması ya da geçersiz kılması değildir. Tam tersi, problem, bazı komünistlerin (ya da zamane komünistlerinin) buna uygunsuz bir şekilde ya da materyalizm ve diyalektik kavrayışının derinliklerinden yoksun ve tümüyle doğru olmayacak bir biçimde yanıt vermeleridir. Yani, özcesi, içsel çelişki, hareket ve değişim fikrini yanlış ya da mekanik bir biçimde uygulamaya geçirmiş olmalarıdır. Bu en azından bazı “süren keşifler” ve hipotezler için böyledir. Ve bir kez daha ifade etmek gerekirse, bu durum, komünist hareketin bu dönemde karşı karşıya kaldığı zorluk ve eksiklik koşulları altında boy vermektedir. Bu sebeple (ya da en azından bir şekilde bu sebebe bağlı olarak), bu komünistler ortada bunu gerektirecek herhangi bir bilimsel keşif ya da geçerli bir teori yokken gerçekliğe ilişkin temel diyalektik materyalist anlayışı sorgulama hatasına düşmüşlerdir. Burada da değindiğim gibi, ben diyalektik materyalizmin temel prensipleri konusunda, yani

tüm gerçekiğın hareket halinde maddeden oluştuğu ve maddenin tüm form ve düzeylerinin içsel çelişkiler barındırdığı konusunda hiçbir kuşku duymamaya devam edip, fizik ya da diğer alanlardaki yeni öğretilerin bu temel prensipleri tartışma konusu yapıp çürütemediğine, bir başka değişle, onların halen geçeli olduklarına inanırken; aynı zamanda bilinemezciliğe kapılmadan, gerçekiğın (hareket halindeki maddenin) temel özellikleri konusundaki soru ve araştırmalardan yararlanabileceğimizi düşünüyorum. Hatta bunlardan öğrenmeyi sürdürmek zorunda olduğumuzu da söylüyorum. Burada bilinemezcilikten kasıt, bu temel ilkeler konusunda nihai sonuçlar çıkaramayacak ve bu temelde ilerleyemeyecekmiş gibi davranmaktır. Oysa bilimsel bakış açısı ve metoduyla yaklaşıldığı süreçte bunlar diyalektik materyalizmi kavrama, onu kullanma ve zenginleştirme kabiliyetimizi güçlendirecektir.

Empirisizm, Bilinemezcilik, Görecelik ve Revizyonizm

Tüm gerçekiğın hareket halinde maddeden oluştuğu ve maddenin hareket halindeki tüm formlarının içsel çelişiler barındırdıkları temel anlayışını tartışma konusu haline getirme eğilimi -ve özellikle de bu eğilimin kendilerini komünist olarak gören insanlar arasında dile getirilme biçimi- gerçekten de Lenin'in "Materyalizm ve Ampriyokritisizm" kitabında işaret ettiği olgulara pek çok açıdan ve özsel bakımından çok benzemektedir. Yukarıda da ima edildiği üzere, fizikte gelişmeler bugün de eskiden Lenin'in zamanında olduğu gibi felsefede krize yol açmış ya da buna katkıda bulunmuştır. Tabi bunlar karşılıklı olarak da birbirini beslemiş ve güçlendirmişlerdir. Bu durum komünistler arasında kendisini deneyselcilik, bilinemezcilik ve görecelik olarak göstermiştir. Elbette bu kriz, komünistler arasında kendisini yalnızca komünizmin kırılğan versiyonlarına dogmatik bir sarılma olarak (esasında komünizmin dinsel bir karşılığı olarak) göstermemiştir. Aksine bu durum, empirisizm,

bilinemezlik, görecelik ve politik olarak revizyonizmi benimseme eğilimleriyle el ele yürümüştür. Bu mesele bazı durumlarda, devrimi gerçekleştirme ve komünizme ulaşma varsayımında bilinemezlik olarak da kendisini göstermiştir. Elbette bu duruma daha genel anlamda felsefi bir bilinemezlik de eşlik etmiştir. Ya da daha açıktan, bütün devrim ve komünizm hedeflerinin terk edilmesi yaşanmıştır.

Belli sayıda eski komünistin felsefi ve ideolojik bakış açıları -bunlara devrimin saflarından uzaklaşıp karşı-devrimin lağım çukuruna saplanıp kalan bazıları da dahildir- katıksız pragmatizm ve deneyselcilikle karakterizedir. Bu ise, genellikle azgın ekonomizm ve revizyonizmle el ele gitmekte, özellikle de “hareket her şeydir, nihai hedef ise hiçbir şey” söylemine kan taşımaktadır. Bu değişim genellikle burjuva demokrasinin benimsenmesini de kapsar. Komünizmin açıktan reddini içermediği durumlarda ise, komünizmi burjuva demokrasisi ile özdeşleştirme çabalarında kendisini göstermektedir. Bu zamane komünistler (ve komünizmin bazı “entelektüel yol arkadaşları”) arasında tümüyle göreceliğe, bilinmezliğe ve skolastisizme bir geri çekilme yaşayanlar da vardır. (Skolastisizmden kastım, sadece kendi başlarına teorik soyutlamalarla uğraşanlar değil -ki bu kendi başına, özellikle de doğru bir yöntem ve yaklaşımın genel bir parçasıysa bu uğraş çok önemlidir- fakat teoriyi pratikten, özellikle de dünyayı değiştirme mücadelesinden ayırmayı kendilerine ilke edinenlerdir. Yani, böylesi fikirleri pratikten ve mücadeleden soyutlayıp ele alanlar ya da onlarla oyun oynayanlar değil, ama bunları gerçekliği var olduğu şekliyle anlamaktan daha üstün tutanlar ve bunları pratiğin ve mücadelenin yerine ikame etmeye çalışanlardır.)

Bu oportünist eğilimin bazı temsilcileri Partimizi “bilinmezliği men ettiği” için kınayacak kadar ileri gitmişlerdir. Bunlar böylesi zamanlarda “bilinmezliğin” iyi bir şey olduğunda ısrar emişleridir. Gerekçeleri bazen neyin doğru neyin yanlış olduğunu söylemenin, şeyler hakkında kesin

sonuçlara varmanın imkansız olmasıdır. Burada, bu durumlarda kendisini tipik olarak göstereceği üzere, birbirine zıt şeylerin eklektik bir kombinasyonunu görmekteyiz. Bu eklektik kombinasyon (ya da özdeşleştirme) özellikle bir yanda, doğru bilimsel bakış açısı ve metodunun, diğer yanda bilinemezcilik, için geçerlidir. Felsefi düzlemde gerçek şu ki - bilinemezliği karakterize eden şeyler, felsefi anlamda diyalektik materyalizmle uzlaşmazlığı ve genel anlamda bilimsel yönetime karşıtlığıdır. Bilinemezcilik, verili zaman ve koşullarda bir şeyler konusunda nihai sonuçlara varılamaması savı değildir. Kesin sonuçlara varılamayacak durumlar ortaya çıkması kuşkusuz mümkündür, bunlar zaten bilimsel yaklaşımın bir parçasıdır. Elbette bu da, koşullara, özellikle belirli koşullarda neyin bilinip neyin bilinemez olduğuna bağlıdır. Burada bilmekten kasıt, belli bir kesinlikle -evet, görelî, ama yine de gerçek- karar alabilmektir. Ancak bilinemezcilik (agnostizm) adı üstünde bir “izm”dir. Yani, felsefi bakış açısı ve metodu olarak, gerçeklik hakkında hiçbir kesinliğin ileri sürülmeyeceğini ilan edilmesidir. Ya da, bir şeyi bilmenin ve o şey hakkında çok kesin sonuçlar varmanın somut koşulları varken o şey hakkında bir şey bilinemeyeceğini savlanmasıdır.

Burada böylece bir kez daha bilinemezliğin, felsefi bir bakış açısı ve yaklaşımı olarak, başka bir eklektik kombinasyonunu görmekteyiz. Bu felsefi bakış açısı ve yaklaşımının savı, verili bir noktada belirli bir şeyin (ya da sürecin) tam olarak doğru olup olmadığını söylemeyeceğimizdir. Bu sav, doğru bilimsel bir yaklaşımın parçası da olabilir, ama bilinmezci bir bakış açısı ve yaklaşımının da. Ama bu “ikisi bir arada” -çok farklı iki olgunun “birlikte ortaya çıkışı”- eklektizmin klasik bir metodolojik ve yaklaşımsal örneğidir. İlki, bir şey hakkında kesin sonuçlara varmanın mümkün olmadığı durumlara işaret ederken; öbürü, gerçeklikle ilgili hiç birşeyi belli bir kesinlikle bilmenin mümkün olmadığına savlamaktadır. Bu gelen bir savdır. Ve bu savın bir başka formülasyonu, bunu yapmak için çok somut bir zemin varken,

gerçekliğin belirli bir parçası hakkında kesin bir yargıya ulaşmanın mümkün olmadığıdır. Burada eklektizmin özünün (ve komünistken ya da komünist olma iddiasındayken böylesi bir eklektizmi benimsedikleri durumda ve ona başvurdıklarında revizyonizme hizmet etme biçiminin) sadece şeyleri bir yanda “bu” ve diğer yanda “şu” şeklinde sunmak olmadığını vurgulamak önemlidir. Aksine bunu maddenin özünü belirsizleştirecek şekilde yapmak ve özellikle de çelişkinin belirleyici ve asli yönünü baltalamaktır. Mesela, şu cümleyi ele alalım: “Doğru, emperyalizm dünyanın pek çok yerinde insanlar için berbat ve yoğun bir sömürü ve baskı demek; ama kendisi aynı zamanda çok değişik formda yararlı teknolojilerin geliştirilmesine yol açmış ve kayda değer sayıda insan için yüksek yaşam koşullarına getirmiştir. Burada her iki değerlendirme de - noktalı virgölü önceleyen (“ama” kelimesinden öncesi) ve onu takiben eden bölümler- doğrudur. Fakat bunların hangisi asli, belirleyici ve esastır? Açık ki ilki; emperyalizmin yüksek derecedeki sömürücü ve baskıcı doğasıyla insanlığın büyük bölümü için olan son derece olumsuz sonuçlarıdır. Fakat bu cümlenin formüle ediliş biçimi bu esas doğrunun üzerini örtmektedir. Bunu, ikincil olanı (cümlenin ikinci bölümünde somutlaştığı üzere) biçimsel olarak asli olanla aynı seviyeye koyarak yapmaktadır. Bu, en azından objektif olarak, emperyalizmin bir bahanesi olmaktadır.

Tüm eklektik yaklaşımlar aynı temel karakter ve etkiye sahiptir: Şeyleri karmaşıktırmak ve onların esas yön ve özlerini inkar etmek ya da bunları baltalamak. Bu durum, örneğin bazı insanların hatta kendinden menkul bazı “komünistlerin” din ile ve onun insanlar üzerindeki, özellikle de dine kapılmış temel kitleler üzerindeki etkileriyle baş etme biçimleridir. Doğrudur, din gerçekliğin yanlış bir bakış açısını sunar. İnsanlar bu sayede gerçekte var olmayan şeylere inanır ve hatta onlara güvenirler. Böyle kişiler en azından biraz bastırınca bunu kabul edeceklerdir. Ancak acele bir şekilde hemen şunu ekleyeceklerdir: “Mesele bundan daha karmaşık, din bir şekilde varoluşun gizemlerini ortaya koyuyor

ve/veya bunu çaresizce arzulayan insanlar için acılarına teselli ve avuntu sağlıyor; ayrıca belli türde dinsel inançlar insanlara pozitif sosyal ve politik etkileri olan eylemler yapmaya sevk edebilir.”

Burada bir kez daha cümlelerin her iki yönü de doğrular içermektedir. Fakat bu cümle, özellikle de bu cümlelerin ikinci bölümü -eklektizmin bir karakteristik özelliği olduğu üzere bir yöntem ve yaklaşım olarak- şeyleri belirsizleştirmeye, özellikle maddenin özünü (asli yönünü) belirsizleştirmeye, onun altını oyup üzerini örtmeye hizmet etmektedir. Dinin esas görevi, insanları gerçekliği hatalı şekilde kavramaya mahkûm etmesidir. Buna verili herhangi bir zamanda “varoluşun gizemleri” olabilecek şeylerin çarpıtılmış resmini sunmak da dahildir. Yani dinin asli görevlerinden biri, insanlara karışmak ve onların gerçeklikle yüzleşme kabiliyetlerinin önüne geçmektir. Bu kabiliyetler arasında gerçekliği olduğu gibi görmek kadar onu mücadeleyle dönüştürmek de vardır. Buna öncesinde “gizem” gibi görünen şeylerin çözülmesi de dahildir. Elbette bu mücadele gerçekliğin değişim yollarıyla -ve onun çelişik doğası ile- uyumlu olmak zorundadır. Ve bir kez daha söylemek gerekirse, böylesi eklektizmler bilinemezcilik, görececilik, deneyselcilik ve pragmatizmle, politik alanda reformizm ve revizyonizmle (genellikle “hareket her şeydir, amaç ise hiçbir şey” formunda) sık sık el ele gitmektedir. Bu bazen komünizm adına -iğrenç bir sapkınlık şeklinde- ortaya konsa bile böyledir.

Tüm bunlardan bilim ve felsefeye ilişkin meselelerin -bakış açısı, metot ve yaklaşım olarak- sadece ideolojik değil aynı zamanda politik çizgi ve yönelim bakımından da çok önemli olduklarını anlayabiliriz. Bu felsefi ve bilimsel meseleler, belirleyici durumdaki politik meselelerin de çerçevesini çizmektedir: Kim nasıl bir dünyayı ve nasıl bir toplumu mümkün ve arzu edilir görüyor, ve bu doğrultuda insanların mücadele etmeye ve feda etmeye hazır olup olmadıkları şey nedir.

Dipnotlar:

[1] “Devrim Yapmak ve İnsanlığı Kurtarmak” kitabının (Bu kitap El Yayınları tarafından 2019’da Türkçe olarak basılmıştır – Ç.N.) 1. ve 2. kısımlarına revcom.us/avakian/makingrevolution and revcom.us/avakian/makingrevolution2 adresinden ulaşılabilir. Bu kısımlar ayrıca “Devrim ve Komünizm: Temel ve Stratejik Yönelim” (*Revolution and Communism: A Foundation and Strategic Orientation*) başlığı ile Revolution gazetesinin Mayıs 2008 tarihli sayısında da yer almaktadır. Burada atıfta bulunulan bölüm, bu broşürün “Bir Bilim Olarak Marksizm – Karl Popper’i Çürütmek” (*Marxism as a Science–Refuting Karl Popper*) başlıklı 1. bölümüdür. Bu bölüm, broşürün 18-30 sayfaları arasında yer almaktadır.

[2] Bu alıntı Karl Popper polemiğinin “Yapmak ve Kurtarmak” (*Making and Emancipating*) başlıklı bölümünün ilk kısmında yer almaktadır.

[3] Komünizmin birinci aşamasına ilişkin tarihsel deneyimler, yenilgi ve yetersizliklerin temelleri, bu deneyimlerden çıkartılması ve çıkartılmaması gereken sonuçlar için bakınız “Komünizm: Yeni Bir Aşamanın Başlangıcı, Devrimci Komünist Parti ABD’den Bir Manifesto, Eylül 2008” (*Communism: The Beginning of a New Stage, a Manifesto from the Revolutionary Communist Party, USA*). Manifestoya revcom.us adresinden ulaşılabilir. Bunun için Devrimci Komünist Partisi (DKP) Yayınları’ndan çıkan 2009 tarihli broşürlere de bakılabilir.